

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดนตรีเป็นสุนทรียะหรือที่เรียกกันว่า ความงาม ความไพเราะ เป็นเรื่องของนามธรรมที่ยากจะอธิบายให้เข้าใจได้ด้วยภาษาเพราะแต่ละคนมีรสนิยมในเรื่องของความงามที่ต่างกันไปในขั้นนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับจะมีอิทธิพลต่อความชอบ ความรัก ความไพเราะ ที่เกิดขึ้นในแต่ละคน ดนตรีเป็นเรื่องของศิลปะที่เกี่ยวข้องกับเสียง ซึ่งมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น อาจจะออกเสียงมาจากธรรมชาติ หรือเสียงอื่น ๆ แต่จะนำเสียงนี้มาเรียบเรียงให้มีระเบียบ และที่สำคัญที่สุด ก็คือ ดนตรีต้องมามีอารมณ์ในการที่จะสื่อไปยังผู้ฟัง ดนตรีมีธรรมชาติที่แตกต่างไปจากศิลปะแขนงอื่น ๆ ซึ่งพอจะกล่าวได้ดังต่อไปนี้

1. ดนตรีเป็นสื่อทางอารมณ์ที่สามารถสัมผัสได้ด้วยหู ความพยายามของมนุษย์มีมากในการที่จะบรรยายหรือเล่าเรื่องของดนตรีให้รับทราบ ไม่ว่าจะ เป็นนักภาษาศาสตร์หรือนักพูดที่พยายามที่จะเขียนบรรยายเล่าเรื่องของดนตรีออกมา แต่การรับทราบดนตรีด้วยวิธีเล่าหรือบรรยาย เป็นเพียงส่วนประกอบอย่างหนึ่งเท่านั้นของการเรียนรู้เรื่องดนตรี การที่จะฟังหรือสัมผัสดนตรีได้อย่างแท้จริงนั้น ก็คือ การรับฟังดนตรีโดยตรง หูจึงเป็นอุปกรณ์ในการฟังดนตรีที่สำคัญที่สุดกว่าส่วนใด ๆ
2. ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ดนตรีเป็นเรื่องของวัฒนธรรมและวัฒนธรรมก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคมที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ ไม่ว่าจะ เป็นวัฒนธรรมของการกิน การนอน การอยู่ และวัฒนธรรมในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงวัฒนธรรมการฟังดนตรีก็เป็นเรื่องการเรียนรู้ของแต่ละคนที่จะซาบซึ้ง พอใจในดนตรี ซึ่งความพอใจและการซาบซึ้งนี้จะเป็นเรื่องส่วนตัวที่ไม่สามารถถ่ายทอดความซาบซึ้งไปยังผู้อื่นได้โดยตรง จำเป็นต้องเรียนรู้และหาประสบการณ์ด้วยตนเอง
3. ดนตรีเป็นเรื่องของสุนทรียะ ดนตรีเป็นเรื่องของสุนทรียศาสตร์ ว่าด้วยความไพเราะซึ่งความไพเราะนี้จะไม่มีการแบ่งเขตแบ่งปันว่าเป็นของชนกลุ่มไหน แต่ความไพเราะจะเป็นของทุกคนที่ใคร ๆ ก็ซาบซึ้งได้ ไม่มีขอบเขตความเป็นชาติ ผิวกันต์ เขตแดนมา

ขวางกัน ดังนั้นความไพเราะสามารถเกิดกับใครเมื่อใดก็ได้ และเราก็ไม่สามารถเตรียมตัวเพื่อ ความไพเราะได้ ความไพเราะทางด้านดนตรี เป็นเรื่องของความรู้สึกที่สามารถเกิดขึ้นได้กับ ทุกคน ทุกระดับ ทุกชนชั้น ความไพเราะทางดนตรีวัดได้จากประสบการณ์ทางสุนทรียะ ซึ่งจะมี มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเฉพาะบุคคล อย่างเช่นคำพูดที่ว่า "รักคุณเท่าฟ้า" ทุกคนต่างก็รู้ว่าฟ้านั้น กว้างใหญ่ แต่ความกว้างใหญ่ของฟ้าในแต่ละคนต่างขนาดกันออกไป ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทาง สุนทรียะและประสบการณ์ของชีวิตของแต่ละคน

4. ดนตรีเป็นเรื่องของอารมณ์ ดนตรีเป็นเรื่องของการแสดงออกทางอารมณ์ ดนตรีเป็นการระบายสีสัมผัสแห่งเสียง (tone Colour) ลงบนความเรียบ เสียงดนตรีจะ ออกมาอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับอารมณ์ของเจ้าของเสียงที่จะถ่ายทอดอารมณ์ของผู้ประพันธ์ลงบน เครื่องดนตรี และผู้ฟังก็จะได้รับเสียงดนตรีที่ประกอบขึ้นด้วยอารมณ์ของผู้ประพันธ์บวกกับความ สามารถของนักดนตรีนั่นเอง

5. ดนตรีเป็นเรื่องของศาสตร์ นอกจากจะเป็นเรื่องของศิลป์แล้ว ดนตรีก็ยัง เป็นเรื่องของศาสตร์ด้วย ดนตรีเป็นเรื่องของความรู้วิธีการระบายเสียง ศาสตร์ของดนตรี สามารถเรียนรู้ได้โดยการจำ การท่อง การอ่าน การเล่า การลอกเลียน การคิดหาเหตุผล เป็นต้น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเมื่อรู้เกี่ยวกับศาสตร์ทางดนตรีแล้วจะสามารถเข้าถึงความ ไพเราะได้เสมอ เพียงแต่ว่าศาสตร์จะเป็นเครื่องช่วยให้สามารถเข้าถึงความไพเราะของ ดนตรีง่ายขึ้นเท่านั้น

องค์ประกอบของบทเพลง

เพลงเป็นงานศิลปะที่มีความละเอียดอ่อนซึ่งถูกสร้างสรรคขึ้นมาโดยอาศัยองค์ประกอบ ต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. ผู้ประพันธ์เพลง หรือ คีตกวี (composer) เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และจินตนาการต่าง ๆ ออกมาเป็นเนื้อร้องและทำนองเพลง ซึ่งผู้ประพันธ์เพลงมีความสำคัญอย่าง ยิ่งในการถ่ายทอดอารมณ์มาให้แก่ผู้ฟัง
2. ผู้เผยแพร่ (publisher) เป็นผู้ที่จัดทำหน้าที่เผยแพร่บทเพลงให้เป็นที่รู้จัก แพร่หลาย

3. นักร้อง นักดนตรี (performer)
4. สื่อ (medium) ได้แก่ สื่อกลางระหว่างนักร้อง นักดนตรี และผู้ฟัง สื่ออาจ ได้แก่ เสียงร้องหรือเสียงดนตรี และรวมไปสู่อารมณ์ของประเภทต่าง ๆ อาทิเช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ แผ่นเสียง เครื่องบันทึกเสียง เทปคลาสเซ็ท ฯลฯ ซึ่งจะช่วยถ่ายทอดบทเพลงให้กับผู้ฟัง
5. ผู้ฟัง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เนื่องจากถ้าไม่มีผู้ฟังก็จะมีผู้รับถ่ายทอดผลงานเพลงจากศิลปิน

วัฒนธรรมเพลง

"วัฒนธรรม (culture) เป็นรากฐานจากผลผลิตและพื้นฐานการปรับตัวของมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมที่มีการสังสรรค์ของชนหลายชั่วอายุ ซึ่งในขณะเดียวกันวัฒนธรรมก็ได้รับใช้ขั้นตอนการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้วย"¹ วัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและจะต้องเปลี่ยนแปลงไป เช่นวัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการบริโภค วัฒนธรรมด้านภาษา เป็นต้น

เพลงนับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับมนุษย์ โดยที่กิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งที่มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้น เพลงนั้นมีวิวัฒนาการมาเป็นเวลานาน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่เป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเพลงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของคนอย่างมาก

ในปัจจุบันนี้ อาจกล่าวได้ว่า เพลงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่สามารถสนองความต้องการ และความพึงพอใจของผู้ฟังด้วยลักษณะรูปแบบและเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไป เพลงบางเพลงเป็นของคนกลุ่มหนึ่งในสังคม อย่างเช่น เพลงลูกทุ่งก็เป็นเพลงของชาวชนบท หรือชนชั้นแรงงาน เพลงไทยสากลเป็นเพลงของชนชั้นกลาง เพลงสากลเป็นเพลงของชนชั้นกลางค่อนข้างสูงและชนชั้นสูง เป็นต้น แต่กระนั้นก็ตาม ยังมีเพลงบางประเภทที่เป็นเพลงที่ได้รับความนิยมทั้งจากกลุ่มชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นแรงงาน ซึ่งเราอาจ

¹Zygmunt Baumann, "A Note on Mass Culture : On Infrastructure", The Polish Sociological Bulletin No. 2 (1966) ., p.62-63.

เรียกเพลงประเภทนี้ว่าเป็นเพลงของ "มวลชน"

ความหมายและลักษณะของ "มวลชน"

คำว่า "มวลชน" (Mass) "สวิงเกอูด (Swingewood) ได้ศึกษาร่องรอยของการนำคำว่า "mass" มาใช้ในสังคมตะวันตก และพบว่าคำว่า "mass" เกิดมาในศตวรรษที่ 19 พร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของ "Mass society"² ซึ่งในสมัยนั้นสังคมตะวันตกได้มีการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ โดยการเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมและหัตถกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ที่จะมีชาวนาผู้ล้มละลายจากชนบทเข้ามาอยู่รวมกันเพื่อจะทำงานในเมือง เกิดมีโรงงานขนาดใหญ่ เมืองขยายตัว และเกิดความจำเป็นที่จะต้องมึระบบการสื่อสารขนาดใหญ่สำหรับคนจำนวนมากที่อยู่ในเมือง

ในสมัยก่อนที่ชนชั้นกลางจะได้รับชัยชนะในยุโรปนั้น พวกเจ้านายและขุนนางได้ใช้คำว่า "มวลชน" (Mass) ในความหมายที่เหยียดหยามและต่อต้านการประพฤติปฏิบัติและค่านิยมต่าง ๆ ของสามัญชน "ความหมายตามนัยยะ (connotative meaning) ของคำว่า "มวลชน" จึงสื่อถึงคุณสมบัติด้านลบต่าง ๆ เช่น รสนิยมต่ำ ๆ พวกของตลาด ๆ ของพื้น ๆ เป็นต้น"³ แต่ในความคิดของคนทั่วไป "มวลชน" มี 2 ความหมาย คือ แง่บวกและแง่ลบ ความหมายในแง่ลบ ก็คือ รวมกันโดยขาดวัฒนธรรม ขาดเหตุผล ขาดความศรัทธา เป็นกลุ่มคนที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ มาควบคุมได้ ส่วนความหมายในแง่บวกก็คือ กลุ่มคนที่มีความเข้มแข็ง และมีความสัมพันธ์ทางสังคม

คำจำกัดความเกี่ยวกับนิยามของคำว่า "มวลชน" มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย เช่น

ในพจนานุกรมของออกฟอร์ดนั้น "มวลชน" เป็นการรวมตัวกัน ซึ่งทำให้ความเป็นปัจเจกบุคคลหมดไป

²กาญจนา แก้วเทพ, "สังคมมวลชน วัฒนธรรมมวลชน และการสื่อสารมวลชน", วารสารนิเทศศาสตร์ 7 (2529), หน้า 1.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

บรูมและเซลนิก (Broom and Selznick) นักสังคมวิทยาสมัยใหม่มองว่า "มวลชน" คือกลุ่มคนจำนวนมากที่แต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคลที่แบ่งขาดจากผู้อื่น (Isolated individual) เนื่องจากไม่ต้องผูกพันกับองค์กรในสังคม เช่น ครอบครัว หรือชุมชน

ที.เอส.เอเลียต (T.S.Elliot) นักคิดชาวอังกฤษมองว่า "มวลชน" มีลักษณะตัวใครตัวมัน เห็นแก่ตัว ขาดศีลธรรม ขาดศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ เป้าหมายในชีวิตของมวลชนก็คือ การมุ่งแสวงหาผลกำไร

สำนักคิดแฟรงค์เฟิร์ต (Frankfurt school) มองว่า "มวลชน" มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของสังคม เช่น ระบบเศรษฐกิจ ทุกอย่างจะเป็นระบบตลาดไปหมด มวลชนเป็นลักษณะหน่วยย่อย (atomized) คือเป็นปัจเจกบุคคลที่มีความโดดเดี่ยว ขาดความมั่นใจและถูกชักจูงได้ง่าย

เฮอเบิร์ต บลูเมอร์ (Herbert Blumer) มองว่า "มวลชน" มีขนาดใหญ่มาก โดยที่สมาชิกในมวลชนต่างก็ไม่รู้จักกันและขาดลักษณะของความเป็นปัจเจกบุคคล ความเป็นตัวเอง และไม่สามารถจะจัดตั้งองค์กรใด ๆ ขึ้นมาเพื่อปกป้องวัตถุประสงค์ของตนเอง

โดยสรุปแล้ว "มวลชน" จึงหมายถึง กลุ่มคนที่มีขนาดใหญ่รวมกันในช่วงเวลาหนึ่ง โดยที่ต่างก็ไม่รู้จักกัน มีความแตกต่างกัน (heterogeneous) เนื่องจากสมาชิกมาจากหลายแหล่งแต่จะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (homogeneous) ในการเลือกสิ่งที่สนใจอย่างใดอย่างหนึ่งเหมือนกัน

ความหมายและลักษณะของวัฒนธรรมมวลชน

วัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture) มีรากฐานมาจากคำว่า การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) โดยที่การสื่อสารมวลชนนั้นจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมมวลชน โดยการทำหน้าที่เป็นช่องทางในการถ่ายทอดเนื้อหาทางวัฒนธรรม กาวที่วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งจะกลายเป็นวัฒนธรรมมวลชนได้นั้นต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่โครงสร้างทางสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมมวลชนมีความสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์อย่างมากกับโครงสร้างสังคมมวลชน (mass society)

วัฒนธรรมมวลชนเกิดขึ้นได้ด้วยระบบการสื่อสารภายในสังคม ซึ่งเชื่อมโยงหล่อหลอมความคิดตลอดจนพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การอุปโภคบริโภค การสมาคม ฯลฯ ไฮเมส์ (Himes) กล่าวว่า วัฒนธรรมมวลชนมักจะขึ้นอยู่กับความนิยมของสมาชิกในสังคมขณะนั้น ด้วยยกตัวอย่างเช่น "รสนิยมการฟังเพลง จะเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม เช่น จากเพลงคลาสสิก มาเป็นเพลงป๊อปปูล่าร์มีวลี"⁴

วัฒนธรรมมวลชน หรือวัฒนธรรมที่เป็นที่นิยม เป็นผลของวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อความต้องการของมวลชน อันเป็นแบบแผนที่สืบต่อกันมา และกลายเป็นพฤติกรรมของมวลชนโดยที่วัฒนธรรมมวลชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอันยาวนานในการปรับสภาพให้เข้ากับผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง อันเกิดจากแนวคิดทางด้านศิลปะแบบเก่า ๆ ไปสู่ความเป็นไปได้ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ด้วยเหตุนี้ "วัฒนธรรมมวลชน หมายถึง รูปแบบของความคิด และพฤติกรรมที่แสดงออกมาร่วมกัน โดยกลุ่มคนที่มีลักษณะทางสังคมคล้ายกัน"⁵

เอ็ดเวิร์ด เอ. ชิลส์ (Edward A. Shils) ได้แบ่งระดับของวัฒนธรรมมวลชนออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. วัฒนธรรมชั้นสูง (Superior or Refined Culture) ได้แก่งานที่สำคัญทางด้านบทกวี นวนิยาย ปรัชญา ทฤษฎี และการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ อนุสาวรีย์ ภาพเขียน เพลงและการแสดง บทละคร ฯลฯ ที่มีลักษณะสร้างสรรค์มีความละเอียดอ่อน ลึกซึ้งและสมบูรณ์
2. วัฒนธรรมสามัญ (Mediocre Culture) จะมีความ Original น้อยกว่าวัฒนธรรมชั้นสูง มักเป็นการนำมาสร้างขึ้นมาใหม่
3. วัฒนธรรมชั้นต่ำ (Brutal Culture) ได้แก่ การละเล่นที่น่าตื่นเต้น เช่น มวยการแข่งขัน ฯลฯ วัฒนธรรมระดับนี้มักจะละเลยความละเอียดอ่อน ลุ่มลึกของเนื้อหาที่สำคัญคือ เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกและการรับรู้ที่ค่อนข้างหยาบ

⁴ เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ, แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 111.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 111.

ด้วยเหตุนี้การที่วัฒนธรรมจะมีคุณลักษณะของความเป็นมวลชนได้นั้น มีใช้เพียงแต่ การที่ขอบข่ายของระบบการกระจายเสียงสามารถเข้าถึงคนจำนวนมากได้เท่านั้น แต่จะเป็น ไปได้ก็ต่อเมื่อเงื่อนไขของชีวิตและสภาพสังคมมีลักษณะของความเป็นมวลชนด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับบทเพลงสมัยนิยมและวัฒนธรรมมวลชน

บทเพลงก็เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับบทเพลงที่เรียกว่า บทเพลงสมัยนิยม (Popular music) ซึ่งต้อง อาศัยสื่อเพื่อถ่ายทอดบทเพลงไปยังมวลชน ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมมนุษย์มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นด้านของการสะท้อนวิถีการดำรงชีวิต สภาพแวดล้อม ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ของคน ในสังคม ในช่วงระยะเวลาหนึ่งได้เป็นอย่างดี บทเพลงสมัยนิยมจะเป็นบทเพลงที่เปลี่ยนแปลง ไปตามยุคสมัยซึ่งจะเห็นได้ว่าเมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ก็จะส่งผลให้รูปแบบ และเนื้อหาของ บทเพลงต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่นกัน

ในการที่จะวิเคราะห์วัฒนธรรมที่เป็นที่นิยมนั้น ไมเคิล วิลล์ (Michael Real)⁶ ได้จำแนกประเภทของการแสดงออกทางวัฒนธรรมไว้เป็น ชั้นสูง (elite) พื้นฐาน (Folk) สมัยนิยม (Popular) และมวลชน (Mass)

ศิลปะชั้นสูง โดยส่วนมากมักหมายถึงศิลปะคลาสสิกหรือวัฒนธรรมชั้นสูง ศิลปะชั้นสูงนี้อาจหมายถึง บทเพลงควอร์เท็ต (quartets) ของ โมซาร์ท (Mozart) บัลเล่ย์ ของ สตราวินสกี (Stravinsky) บทเพลง "ซีเรียส" (Serious) ของบีบีซี (BBC) รวมถึงศิลปะ ชั้นสูงอื่น ๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน แมทธิว อาร์โนลด์ (Matthew Arnold) เรียกวัฒนธรรม ชั้นสูงว่า เป็นสิ่งที่คิดที่ถูกคิดและเขียนขึ้นในโลก ส่วนรัสเซล ไนย์ (Russel Nye) ให้คำจำกัด ความเกี่ยวกับศิลปะชั้นสูงว่า เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยศิลปินที่เป็นที่รู้จักกันดี ภายใต้อุปสรรคทาง สุนทรียภาพ และโดยการยอมรับกฎเกณฑ์บางอย่าง ความสำเร็จ (หรือความล้มเหลว) อาจ คัดสินได้โดยอาศัยกฎเกณฑ์ของคลาสสิกที่เป็นที่ยอมรับกัน ศิลปะชั้นสูงเป็นเรื่องของจิตใจ เป็น เรื่องเฉพาะ ของปัจเจกบุคคล

⁶Michael Real, "Popular music and cultural change,"

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) ศิลปะพื้นบ้านเป็นศิลปะที่ตรงข้ามกับศิลปะชั้นสูงมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยศิลปะพื้นบ้านนั้นเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ เป็นของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในหมู่ของประชาชนส่วนใหญ่ เป็นบทเพลงพื้นบ้านของชาวชนบท บทเพลงศาสนา บทเพลงในวงเหล้า บทเพลงลูกทุ่ง นักวิเคราะห์หลายท่านได้กล่าวถึงประเพณีพื้นบ้านว่าเป็นประเพณีที่ตรงข้ามกับประเพณีการเขียนหนังสือ ตรงที่ทำการพูดด้วยวาจาเป็นประเพณีสืบทอดกันมา ไม่มีชื่อผู้สร้าง มีขึ้นมาเพื่อส่วนรวมและมีหลากหลายแบบ เพลงพื้นบ้านไม่ได้เกิดมาจากนักแต่งเพลงเพียงคนเดียวหากแต่มาจากประเพณีของคนกลุ่มหนึ่ง สจิวต ฮอลล์ (Stuart Hall) และแพ็คกี้ แวนเนล (Paddy Whannel) ได้ระบุว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อส่วนรวมในสังคมดั้งเดิม หรือในชนบท และรวมไปถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ไม่มีความโดดเด่น ซึ่งถูกสร้างขึ้นโดยชนชั้นอุตสาหกรรมหลังเกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ด้วยเหตุผลที่ว่าคนกลุ่มนี้ถูกกีดกันจาก "วัฒนธรรมชั้นสูง" โดยมีชนชั้น เงินตรา ความรู้และการศึกษาเป็นเครื่องขีดกั้น ออสการ์ แฮนดลิน (Oscar Handlin) ชี้ว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านมีความเกี่ยวข้องกับโลกที่มนุษย์คุ้นเคยเป็นอย่างดี และจะเห็นได้โดยอาศัยความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างผู้แสดงกับผู้ชม ดไวท์ แม็คโดนัลท์ (Dwight McDonald) บรรยายถึงศิลปะพื้นบ้านว่าเป็น สถาบันของประชาชนที่เปรียบเสมือนสวนส่วนตัวเล็ก ๆ ที่แยกออกมาจากสวนสาธารณะขนาดใหญ่ ของวัฒนธรรมชั้นสูงอันยอดเยี่ยม

ศิลปะสมัยนิยม (Popular Art) ฮอลล์ และ แวนเนล (Hall and Whannel) ได้กล่าวถึงศิลปะสมัยนิยมนี้ไว้ว่า ศิลปะสมัยนิยมโดยทั่วไปแล้วเป็นศิลปะที่มีแบบแผนกฎเกณฑ์ โดยเน้นถึงรูปแบบ ค่านิยม และทัศนคติที่เป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว ศิลปะดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับศิลปะพื้นบ้านในด้านเป็นการติดต่อกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้แสดงกับผู้ชมแต่แตกต่างจากศิลปะพื้นบ้าน คือเป็นศิลปะเพื่อปัจเจกชน โดยเป็นงานศิลปะของผู้แสดงที่เป็นที่รู้จักกันดี ผู้ชมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจะต้องอาศัยความสามารถของผู้แสดง ซึ่งต่างก็มีความสามารถเฉพาะตน เพื่อเชื่อมโยงค่านิยมที่มีอยู่ร่วมกันและตีความประสบการณ์ออกมา ไนท์ (Nye) ได้สรุปคำจำกัดความไว้ว่า ศิลปะสมัยนิยม คือ ศิลปะพื้นบ้านที่มุ่งไปยังผู้รับที่กว้างมากขึ้น ซึ่งไม่ได้เป็เพียงความจงใจที่จะสนองความมุ่งหวังของผู้รับ ความต้องการที่จะขายสินค้า หรือการปรับให้เข้ากับรสนิยมในระดับปานกลางเท่านั้น

วัฒนธรรมมวลชน (Mass culture) เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมา และถูกเผยแพร่โดยอาศัยรูปแบบของสื่อที่มีลักษณะเป็นธุรกิจการค้าวัฒนธรรมมวลชนได้แก่ นักดนตรียอดนิยม 40 คนของวิทยุ AM อุตสาหกรรมแผ่นเสียงของฮอลลีวูด และ

ลอนดอน (Hollywood and London LP Industries) คอนเสิร์ตเพลงร็อกที่แสดงทั่วโลกและอุตสาหกรรมเพลงของมวลชนมูลค่าหลายล้านดอลลาร์ที่ยังคงเหลืออยู่ วิลเลนสกี (Willensky) ได้กล่าวถึงวิธีการพิจารณาถึงวัฒนธรรมมวลชน และสังคมมวลชน โดยให้คำนิยามไว้ดังนี้คือ :

วัฒนธรรมมวลชน หมายถึง วัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อตลาดมวลชน โดยวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นมานั้นจะต้องมีมาตรฐาน (standardisation) และเป็นพฤติกรรมของมวลชน วัฒนธรรมมวลชนมีแนวโน้มที่จะมีมาตรฐาน เนื่องจากมุ่งที่จะสนองรสนิยมทั่ว ๆ ไป ของผู้รับที่มันแตกต่างกัน⁷

วัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมที่เป็นที่นิยมอาจถูกแบ่งแยกออกจากวัฒนธรรมมวลชนสมัยใหม่ในลักษณะต่าง ๆ เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) ได้กล่าวถึงความแตกต่างที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ มีวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่ถูกพัฒนาขึ้นมาโดยประชาชนคนส่วนใหญ่ของประเทศ เพื่อแสดงถึงความมุ่งหมายและค่านิยมต่าง ๆ ของประชาชนเหล่านั้นนับตั้งแต่เรื่องของประเพณีไปจนถึงการทำงาน แต่ก็มีวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่งที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นเพื่อประชาชนโดยกลุ่มสังคมที่อยู่ภายในหรือภายนอก โดยวัฒนธรรมนี้จะถูกปลูกฝังให้กับประชาชนในชั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่การบิบบังคับ โดยตรงไปจนถึงการอาศัยธุรกิจการค้าเป็นเครื่องหล่อหลอม

คำว่า "วัฒนธรรมมวลชน" นี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเชื่อมโยงเพลงสมัยนิยมเข้ากับทฤษฎีวัฒนธรรมร่วมสมัย การกำหนดมาตรฐานของวัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชั้นสูง วัฒนธรรมสมัยนิยม และวัฒนธรรมมวลชน ก็ล้วนเป็นประโยชน์ต่อการแบ่งประเภท และใช้แสดงถึงจุดกำเนิดและจุดมุ่งหมายที่เด่นชัดของการสร้างวัฒนธรรม แต่การตระหนักถึงองค์การและบทบาทของสื่อมวลชนถือได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน เนื่องจากการสร้างวัฒนธรรมร่วมสมัยของคนส่วนใหญ่ในโลกตะวันตก มักจะเป็นลักษณะของความบันเทิงที่ถูกถ่ายทอดโดยผ่านอุตสาหกรรมสื่อและอาศัยการโฆษณาสินค้า และบริการต่าง ๆ ของผู้บริโภคเป็นตัวส่งเสริมรวมทั้งปรับให้กับระบบสังคม การเมือง เศรษฐกิจที่มีความสลับซับซ้อนและเป็นตัวสะท้อน

⁷Michael Real, "Popular music and cultural change", p.7

ตลอดจนมีอิทธิพลต่อผู้รับสารที่มีจำนวนมาก วัฒนธรรมที่เป็นที่นิยมซึ่งถูกถ่ายทอดโดยผ่านสื่อมวลชนนั้นจะเผยแพร่วิถีแบบการดำเนินชีวิต และโลกทัศน์เกี่ยวกับประเทศอุตสาหกรรมที่มีความเจริญก้าวหน้าไปเกือบทั่วโลก เพลงสมัยนิยมนับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อขั้นตอนการถ่ายทอดนี้เป็นอย่างมาก

ในการที่จะวิเคราะห์ถึงการเป็นวัฒนธรรมมวลชนนั้น ซิกมันด์ บอห์แมน (Zygmunt Baumann) ได้ศึกษาถึงโครงสร้างภายในวัฒนธรรมมวลชนว่า ประกอบไปด้วยโครงสร้างสำคัญ 3 ประการคือ

1. วัฒนธรรมมวลชนต้องพึ่งพาตลาด (Dependence on the market)

แต่เดิมนั้นคนส่วนมากจะผลิตสินค้าขึ้นมาใช้เองภายในครัวเรือนโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง ในปัจจุบันสังคมกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมก็เกิดระบบตลาดขึ้น โดยคนส่วนมากจะนิยมขายแรงงานของตนเพื่อนำเงินที่ได้ไปซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ฉะนั้นบุคคลในสังคมดังกล่าวจึงต้องผูกพันกับตลาด อาทิเช่น ตลาดแรงงาน ตลาดเงินเดือน ฯลฯ ตลาดจะเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งแต่ละคนจะตอบสนองความต้องการของตนโดยอาศัยตลาด และผลจากการพัฒนาการผลิตทำให้คนจำนวนมากพึ่งพอใจต่อของที่ผลิตออกมาเพื่อทุกคน

2. วัฒนธรรมมวลชนต้องพึ่งพาองค์กร (Dependence on Organisation)

ในสังคมอุตสาหกรรมนั้นจำเป็นต้องมีองค์กรเพื่อให้ระบบการทำงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในองค์กรนั้นจะประกอบไปด้วยบุคคลบางกลุ่มที่มีอำนาจเหนือคนอื่น ๆ ในองค์กรเดียวกัน ซึ่งในทางสังคมจะเห็นได้ว่าองค์กรมีอำนาจเหนือการผลิตสินค้าที่จำเป็นในสังคม คนเราจะพยายามแสวงหาตำแหน่งในองค์กรหรือต้องการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรเพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเอง และเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ซึ่งตำแหน่งหน้าที่จะเป็นเครื่องกำหนดถึงสถานภาพทางสังคมและสถานภาพของบุคคลนั้น ๆ ได้

3. วัฒนธรรมมวลชนต้องพึ่งพาเทคโนโลยี (Dependence on Technology)

นับตั้งแต่มีการผลิตอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ทันสมัยขึ้นจะเห็นได้ว่าสิ่งเหล่านี้ได้มีส่วนช่วยให้ชีวิตมนุษย์เรามีความสะดวกสบายมากขึ้น โดยที่เทคโนโลยีได้เข้ามาแทนที่แรงงานของมนุษย์ และคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ในอดีต แต่ในทางตรงกันข้าม เทคโนโลยีเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาแก่มนุษย์เช่นกัน ในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมอุตสาหกรรมจำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยี และมีส่วนทำให้เทคโนโลยีได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมวลชน

แนวความคิดเกี่ยวกับระบบวัฒนธรรมนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการวิเคราะห์ถึงเพลงที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชน (Mass-mediated music) พวกวัตถุนิยม (materialists) และพวกอุดมคตินิยม (idealists) ได้โต้แย้งกันถึงสาเหตุที่พวกวัตถุนิยมมองว่าสถาบันเป็นตัวสร้างจิตสำนึก ขณะที่พวกอุดมคตินิยมมองว่าจิตสำนึกเป็นตัวสร้างสถาบันขึ้นมา สมมติฐานเกี่ยวกับระบบพื้นฐานนี้อาศัยหลักการคิดของ มาลินอฟสกี (Malinowski) ในเรื่องของภาพรวมของวัฒนธรรม แนวคิดของมาร์กซ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างภายในและโครงสร้างใหญ่ แนวคิดรวบยอดของไวท์เนอร์เกี่ยวกับปฏิบัติการไซเบอร์เนติกของระบบที่สลับซับซ้อน ความคิดเห็นของซาเปียร์ และวูร์ฟ (Sapir and Whorf) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ความคิดของอัลดู และ แม็คลูฮัน (Ellul and Meluhan) เกี่ยวกับภาพรวมของสังคมสมัยใหม่ และทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมทั้งระบบ จากแนวคิดดังกล่าวทั้งหมดทำให้สามารถมองเห็นถึงวัฒนธรรมร่วมสมัยที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชนได้ในลักษณะภาพรวม ๆ ที่มีส่วนประกอบต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกมานิรูปของคนตรี กีฬา การศึกษา การเมือง ศาสนา และธุรกิจการค้า อันที่จริงแล้ว วัฒนธรรมที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชนนี้อาจพิจารณาได้ทั้งในลักษณะที่เป็นระบบที่หนึ่งในตัวของมันเอง และเป็นระบบที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งภายในระบบของการรับรู้ และสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมมนุษย์ทั้งหมด

ตามทฤษฎีเกี่ยวกับระบบโดยทั่วไป คำว่า "ระบบ" อาจหมายถึง "สิ่งที่มีอยู่ แนวความคิด และลักษณะทางกายภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน"^๘ และระบบนิเวศน์วิทยา (ecosystem) จะรวมไปถึงความสัมพันธ์ภายในระบบของสิ่งมีชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างระบบนั้นกับสภาพแวดล้อม

วัฒนธรรมที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชนได้กลายเป็นปัจจัยสาเหตุที่มีความสำคัญยิ่งขั้นทุกที่ต่อระบบย่อยของการรับรู้และสัญลักษณ์ของวิชานิเวศน์วิทยา ระบบย่อยนี้จะรวมไปถึงเรื่องเล่า (นิทาน) พิธีกรรมต่าง ๆ ความคิดค้น ภาพลักษณ์ที่เป็นที่นิยม แนวความคิด และอุปกรณ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ โดยที่ระบบย่อยจะเป็นเสมือน "กลไกบังคับ" (regulatory mechanism) ของการแลกเปลี่ยนระหว่างระบบย่อยทางชีววิทยา และระบบนิเวศน์ทั้งหมด การบิดเบือนระบบย่อยทางชีววิทยาในด้านการแพร่กระจายพลังงาน รายได้ เชื้อชาติ หรืออาหาร ก็คล้ายมีส่วนสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการบิดเบือนระบบย่อยในการรับรู้ ซึ่งโดยปกติแล้วจะทำให้วัฒนธรรมที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชนบิดเบือนไปด้วย

^๘Ibid., p.7.

วัฒนธรรมที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชน ซึ่งนับว่าเป็นระบบหนึ่งนั้น โดยทั่วไปแล้วจะมีความเกี่ยวข้องกับสังคมซึ่งได้รับอิทธิพลจากพวกทุนนิยม ชาวตะวันตก ผู้ใหญ่ ผิวขาว ผู้ชาย สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ หรือที่เรียกขื่อย่อว่า "CWAWMP" (Capitalist, Western, Adult, White, Male, Print Concerns) อันเป็นลักษณะสากลของแม่แบบดั้งเดิมของอเมริกัน ซึ่งเป็นพวกผิวขาว แองโกล-แซกซอน โปรเตสแตนต์ หรือที่เรียกว่า "WASP" (White, Anglo-Saxon, Protestant) กลุ่มคนเหล่านี้จะมีอิทธิพลอย่างมากต่อโครงสร้างทางวัฒนธรรมของการสื่อสารเชิงมหภาค และโครงสร้างสถาบัน แต่ในอีกแง่หนึ่งนั้น กลุ่มคนเหล่านี้จะมุ่งเน้นไปที่การสื่อสารเชิงจุลภาค ซึ่งอยู่ภายในวงแคบ ๆ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนทางด้านตัวเลข วิทยาศาสตร์ ปริมาณ กลไก จิตใจ การปลุกตัว ความเป็นปัจเจกชน การแข่งขัน วัตถุ ความเที่ยงตรง อุตสาหกรรม ภายใน ความก้าวร้าว ความก้าวหน้า สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะก่อให้เกิดรูปแบบของความสัมพันธ์อย่างหนึ่งขึ้น โดยอาศัยระบบย่อยทางชีววิทยาที่จะเป็นตัวสร้างลักษณะพิเศษอันหนึ่งของระบบนิเวศน์ทั้งหมด ซึ่งระบบนิเวศน์นี้จะแตกต่างไปจากระบบนิเวศน์ของประเทศสังคมนิยม โลกตะวันออก สีมัว เขาวน ผู้หญิง และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการฟังอย่างเห็นได้อย่างชัดเจน โดยกลุ่มหลังนี้จะมีคุณลักษณะที่ตรงกันข้ามกับกลุ่มแรกในระดับจุลภาค และคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนกับระบบย่อยทางชีววิทยา

มีตัวอย่างให้พิจารณาว่า ข้อจำกัดทางด้านระบบเป็นตัวก่อให้เกิดคนตรีวิธทัศน์ ซึ่งเกิดจากชนพื้นเมืองของอเมริกันผิวขาวที่มีหัวก้าวหน้า คนตรีวิธทัศน์นำมาปรับปรุงและดัดแปลงเพื่อการจำหน่าย ดังนั้นจึงต้องพยายามทำให้มีรูปแบบที่เป็นที่นิยมของประชาชนอย่างกว้างขวางเพื่อจะเผยแพร่ไปทั่วโลก บรรดาประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกต้องเผชิญกับปัญหาว่าความคิดเกี่ยวกับระบบทุนนิยมของโลกตะวันตกกำลังถูกถ่ายทอดผ่านไปกับเสียงเพลง

ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบวัฒนธรรมนั้นจะเน้นตรงจุดที่ว่า การเปลี่ยนแปลงภายในระบบนั้นไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อความอยู่รอดโดยการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม หรือเพื่อการทำลายล้าง จะมีผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ในระบบนั้นและระบบนิเวศน์ทั้งหมด ดังนั้นเพลงสมัยนิยมและวัฒนธรรมที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชนจะไม่สามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ ถ้าปราศจากการเปลี่ยนแปลงระบบทั้งหมด นอกจากนั้นเพลงสมัยนิยม และวัฒนธรรมที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชนไม่สามารถจะถูกนำเข้าสู่วัฒนธรรมได้ถ้าปราศจากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมนั้น

นอกเหนือจากทฤษฎีเกี่ยวกับระบบวัฒนธรรมแล้ว ยังมีแนวคิดต่าง ๆ เช่น "ทฤษฎีเชิงวิพากษ์" (Critical Theory) "อุตสาหกรรมการสร้างจิตสำนึก" (Consciousness industry) และ "การครอบครองความเป็นเจ้าทางวัฒนธรรม" (cultural hegemony) จะช่วยอธิบายถึงกลไกการทำงานของโครงสร้างภายในของวัฒนธรรมที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชนได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง

"ทฤษฎีเชิงวิพากษ์" เป็นคำทั่วไปที่ถูกคิดขึ้นมาเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์สื่อ ซึ่งจะมีลักษณะตรงกันข้ามกับการวิจัยที่ทำการมาแต่เดิม (conventional research) การวิจัยเชิงจัดการ (administrative research) และการวิจัยเชิงประจักษ์ (empirical research) พอล ลาซาร์เฟลด์ (Paul Lazarsfeld) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างการวิจัยการสื่อสารเชิงวิพากษ์และการวิจัยการสื่อสารเชิงจัดการเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1941 และเมื่อไม่นานมานี้ เจย์ บลูมเลอร์ และ เคิร์ท แลงค์ (Jay Blumer and Kurt Lang) ก็ได้หยิบยกข้อแตกต่างของงานวิจัยเกี่ยวกับการวิจัยทางด้านสื่อสารมวลชนระดับชาติที่สำคัญ ๆ ขึ้นมา โดยรากฐานแล้ว ทฤษฎีเชิงวิพากษ์ยังเป็นที่คลุมเคลืออยู่ว่า เป็นแนวคิดแบบเพลโต (Platonic Conceptualisations) หรือเป็นแนวคิดแบบหน่วยย่อย (Atomistic conceptualisations) เกี่ยวกับบทบาทและแหล่งที่มาของดนตรี ศิลปะและสื่อ ซึ่งจะเน้นถึงปฏิกริยาเชิงเหตุผลระหว่างสัญลักษณ์ภายในและวัตถุภายนอกกับวัฒนธรรมและการแสดงออกที่เป็นระดับของสถาบัน ดังนั้นอาจถือได้ว่าความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมเป็นระบบหนึ่ง แม้ว่าทฤษฎีเชิงวิพากษ์จะเน้นที่ความสำคัญของเงื่อนไขทางด้านวัตถุก็ตาม แต่ก็ยอมรับความสำคัญในเรื่องของจิตสำนึกในการสะท้อนเงื่อนไขทางวัตถุ และในเวลาเดียวกันก็จะแสดงให้เห็นถึงการคงไว้หรือการเปลี่ยนแปลงของเงื่อนไขทางวัตถุนั้น

นักทฤษฎีเชิงวิพากษ์จะฟังเพลงสมัยนิยมที่มีเสียงสะท้อนของอุตสาหกรรมวัฒนธรรมและจิตสำนึกที่ถูกควบคุม แชนด์ แม็กนัส เอนเซนเบอร์เกอร์ (Hans Magnus Enzenberger) ได้กล่าวถึงอุตสาหกรรมการสร้างจิตสำนึกว่า สามารถผลิตเพลงสมัยนิยมซึ่งเป็น "อุตสาหกรรมการสร้างจิตใจ" (The mind-making industry) ธุรกิจสำคัญของอุตสาหกรรมการสร้างจิตใจไม่ใช่เพื่อการค้าขายสิ่งที่ผลิตขึ้น แต่เป็นการขายสิ่งที่มียู้อยู่ก่อนหน้าแล้วเพื่อคงไว้ซึ่งแบบแผนสำคัญของอิทธิพลของมนุษย์คนหนึ่งที่มีต่ออีกคนหนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าใครจะเป็นผู้บริหารสังคมนั้น หรือโดยวิธีการใด งานสำคัญที่ต้องทำก็คือ การขยายและควบคุมจิตสำนึกเพื่อที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้

เอนเซนเบอร์เกอร์ มองว่าผลกระทบที่มีต่อบัจเจกชนเป็น "อุตสาหกรรมของจิตใจมนุษย์" (the industrialisation of the human mind) การครอบครองความเป็นเจ้าทางวัฒนธรรมจะต้องอาศัยอุตสาหกรรมการสร้างจิตสำนึกที่เป็นผลลัพธ์มาจากสิ่งที่ดัลลัส สมิท (Dallas Smythe) เรียกว่า ความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมและมาตรฐานของรสนิยมแบบแผนดั้งเดิมที่สนองความต้องการของมนุษย์ในด้านสินค้าและบริการ ซึ่งมีลักษณะที่ไม่เหมือนกัน (heterogeneity) ยืดหยุ่นได้ (flexibility) และเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล (personalisation) ได้ถูกแทนที่โดย "สินค้าและบริการที่มีมาตรฐาน" ที่ถูกผลิตขึ้นเพื่อมวลชน วัฒนธรรมทุกระดับจะได้รับอิทธิพลนี้ ตามความคิดของสมิทแล้ว คิดว่า :

...ผลของอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนดรสนิยมและทำให้เกิดการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า การกำหนดมาตรฐานดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อครอบครัวที่มีรายได้พอประมาณ ซึ่งเป็นผู้บริโภคกลุ่มแรกของการผลิตอุตสาหกรรมวัฒนธรรม และยังมีผลต่อรสนิยมของวัฒนธรรมชั้นสูง หรือโดยการผลักดัน "วัฒนธรรมชั้นสูง" ไปในทางเสื่อมเสียทำลายและกลายเป็นวัฒนธรรมมวลชน มาตรฐานของอุตสาหกรรมวัฒนธรรมจะหยิบยกและรวบรวมพื้นบ้านที่ยังคงเหลืออยู่ หรือที่มีขึ้นมาใหม่ขึ้นมา...⁹

โดยสรุปแล้ว เพลงสมัยนิยมที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชนจะทำให้เกิดสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากอุตสาหกรรมการสร้างจิตสำนึก ซึ่งสัญลักษณ์ต่าง ๆ จะเป็นเสมือนตัวลั่นกรองที่ได้รับการเลือกสรรแล้ว ซึ่งมนุษย์แต่ละกลุ่มต่างก็เข้าใจถึงเงื่อนไขของชีวิตที่ต้องอาศัยวัตถุ

ในปัจจุบัน ระบบของวัฒนธรรมที่อาศัยสื่อเพื่อเผยแพร่ไปยังมวลชนที่มีอิทธิพลสำคัญได้แก่ แรจุงใจซึ่งจะมีความสำคัญมากที่สุดและทำให้ระบบมีความสำคัญน้อยลงไป โดยการคงไว้ในระดับที่สูงคงที่ แต่ไม่ถึงกับเป็นระดับที่ก่อให้เกิด "ความแปลกแยก" (alienation) ภายในและระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม บทเพลงสมัยนิยมได้เข้ามามีบทบาทสำคัญยิ่งภายใต้

⁹Ibid., p.8.

สภาพของความแปลกแยก ประการแรกก็คือ บทบาทในการสอนให้ผู้บริโภค บริโภคโดยไม่ได้อำนาจถึงเหตุผลเชิงต้นทุน-กำไร ซึ่งการบริโภคสิ่งที่เป็นนั้นเป็นนโยบายการผลิตที่ไม่ได้อำนาจถึงต้นทุนและกำไร เพลงสมัยนิยมที่ก่อให้เกิดสภาพของความแปลกแยกนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตและการโฆษณา บทบาทประการที่สองคือ บทบาทในการให้ความเพลิดเพลินและเป็นผู้แก้ไขข้อผิดพลาดเกี่ยวกับผลของความแปลกแยกนั้น อันเป็นหน้าที่โดยทั่วไปของของความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นธุรกิจการค้าที่ต้องสูญเสียไปอย่างมาก และการฟังเพลงสมัยนิยมในช่วงเวลาว่าง จะถูกขัดเซยและบดบังประสบการณ์ของความแปลกแยก โดยทั่วไปแล้ว การรับความสัมพันธ์ที่อาศัยสื่อเป็นตัวเผยแพร่ไปยังมวลชนในลักษณะเชิงรับ (passive) ซึ่งเข้ามาแทนที่กิจกรรมการเรียนรู้ในช่วงเวลาว่างจะเห็นได้ว่าเป็นการหลีกเลี่ยงและขัดเซยสำหรับ "ชีวิตที่สิ้นหวัง" (Lives of quite desperation) ของสมาชิกที่มีความแปลกแยกในสังคมมวลชน

ชาโรลด์ อาดัมส์ อินนิส (Harold Adams Innis) มาเชล แม็คลูฮัน (Marshall McLuhan) เอ็ดมันด์ คาร์เพนเตอร์ (Edmond Carpenter) และนักวิชาการอื่น ๆ อีกหลายคนได้ระบุว่า พวกที่เชื่อว่าเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดหรือที่เรียกว่า "พวกเทคโนโลยีนิยมนิยม" (Technological determinists) ได้โต้แย้งว่าการเปลี่ยนแปลงวิธีการหลักของการสื่อสารจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมมนุษย์ "สื่อก็คือสาร" (The medium is the message) เป็นข้อความที่หมายถึงรูปแบบของสื่อโดยทั่วไปแล้วจะมีอิทธิพลมากกว่าสารที่ได้รับโดยผ่านสื่อ ในแง่นี้จะเห็นได้ว่ารูปแบบของบทเพลงที่เรียกว่า "ร็อก" โดยทั่วไปมีความสำคัญมากกว่าเนื้อหาของเพลงร็อก

จากแนวคิดดังกล่าว อาจแบ่งยุคสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพัฒนาการทางการสื่อสารของมนุษย์ออกเป็น 3 ยุคด้วยกัน คือ ยุคการฟัง (aural) ยุคการพิมพ์ (print) และยุคอิเล็กทรอนิกส์ (electronic)

ในยุคแรกคือยุคของการฟังนั้น เป็นยุคที่ยังไม่มีตัวหนังสือ มนุษย์ในสมัยนั้นอาศัยอยู่กันเป็นเผ่า (tribe) และอยู่กันตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติโดยไม่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะการเล่านิทานสืบทอดต่อกันมา ยุคที่สองซึ่งเป็นยุคของสิ่งพิมพ์นั้นได้เริ่มมีการพัฒนาการเขียนภาพ (pictographic) การเขียนความคิด (ideographic) และการเขียนเครื่องหมาย (hieroglyphic) การเขียนตามเสียง (Phonetic writing) ซึ่งไม่ได้มาจากภาพที่เห็นได้ แต่มาจากการออกเสียงของมนุษย์จะเป็นไปตามลำดับ ซึ่งเป็นลำดับขั้นตอนการ

สื่อสารที่มีลักษณะเป็นเส้นตรงจากจุดเริ่มที่เป็นเส้นหน้ากระดาษม้วนกระดาษ หรือเป็นหนังสือ และขั้นตอนจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งจนจบ กูเตนเบิร์ก (Gutenberg) ได้พัฒนาแท่นพิมพ์ที่สามารถสร้างสิ่งผลิตทางการสื่อสารมวลชนสมัยใหม่และเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ครั้งยิ่งใหญ่ ซึ่งเริ่มจากการเขียนตามความคิดและการเขียนตามเสียง กระบวนการทางความรู้และองค์การทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงจากวิธีการพึ่งมาเป็นรูปแบบที่เป็นไปตามลำดับ เป็นลักษณะเส้นตรงและเป็นลักษณะปัจเจกบุคคล ในยุคที่สามอันเป็นยุคของการสื่อสารแบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเริ่มด้วยการมีโทรเลขและโทรศัพท์เข้ามาแทนที่สื่อสิ่งพิมพ์ที่ต้องใช้สายคาบดู รวมทั้งลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล ยุคอิเล็กทรอนิกส์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ยังคงรักษารูปแบบประกอบของวัฒนธรรมการพิมพ์ไว้ แต่ส่วนหนึ่งก็ดึงเอาการพึ่ง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ยังไม่มีการพิมพ์กลับมาใช้ด้วย

ตารางที่ 1. การแบ่งยุคสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพัฒนาการการสื่อสารของมนุษย์

ยุค	เริ่มประมาณ	ประสาทม้วน	รูปแบบทางการเมือง
1. การพึ่งที่ยังไม่มีตัวหนังสือ	500,000-5,000,000 ก่อน ค.ศ.	หู	เผ่า
2. การพิมพ์		ตา	ประเทศ
2.1 การเขียนตามความคิด	3,300 ก่อน ค.ศ.		
2.2 การเขียนตามเสียง	2,500 ก่อน ค.ศ.		
2.3 สื่อสิ่งพิมพ์	ค.ศ. 1456		
3. อิเล็กทรอนิกส์	ค.ศ. 1844	ทุกส่วน	ทั่วโลก

ความหลากหลายของสื่อต่าง ๆ เกิดขึ้นจากโครงสร้างของสื่อและประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา โดยที่โครงสร้างของสื่อบางชนิดก็ไม่ยอมรับแบบจำลองเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ที่ผ่านยุคโบราณ (primitive) ยุคก่อนประวัติศาสตร์ (archaic) ยุคประวัติศาสตร์ (historic) และช่วงสมัยใหม่มาตามลำดับ แบบแผนของการหมุนเวียนนี้อาจเปรียบเทียบได้กับการแบ่งประวัติศาสตร์ของมาร์ก ซึ่งแบ่งเป็น

1. วิธีการดำรงชีวิตก่อนระบบทุนนิยมที่มีการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน
2. พัฒนาการของระบบทุนนิยมจากการค้าขายไปสู่จักรวรรดินิยมที่แผ่ไปทั่วโลก
3. สังคมนิยมปฏิวัติซึ่งในที่สุดอาจนำไปสู่สังคมนิยมวินสต์

อย่างไรก็ตาม วิธีการศึกษาสื่อของแม็คลูซัน ที่อาศัยแนวคิดของมาร์กจะเน้นถึงองค์การและการควบคุม (เจ้าของกิจการ) วิธีการผลิต (สื่อ) และขจัดความต้องการที่จะพยายามค้นรนไปให้พ้นจากระบบทุนนิยมในยุคของการพิมพ์ เอนเซนเบอร์เกอร์ ได้แบ่งวิธีการในการใช้สื่อและองค์กรของสื่อทางสังคมนิยมเป็น 2 ลักษณะที่ตรงกันข้าม คือ เพื่อ "การเก็บกด" (Repressive) หรือ เพื่อ "การปลดปล่อย" (emancipatory)

การใช้สื่อเพื่อการเก็บกด (Repressive Use of Media)

- การควบคุมโปรแกรมต่าง ๆ ไว้ที่ส่วนกลาง.
- การมีผู้ส่งเพียงคนเดียว ขณะที่ผู้รับมีหลายคน.
- ปัจเจกบุคคลที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ.
- พฤติกรรมของผู้บริโภคมีลักษณะเป็นเชิงรับ.
- ไม่เกี่ยวกับเรื่องการเมือง.
- การผลิตโดยผู้ชำนาญ.
- การควบคุมโดยเจ้าของกิจการหรือหน่วยงานราชการ.

การใช้สื่อเพื่อการปลดปล่อย (Emancipatory Use of Media)

- โปรแกรมต่าง ๆ ถูกกระจายออกจากส่วนกลาง
- ผู้รับแต่ละคนเป็นผู้ส่งในเวลาเดียวกัน
- มวลชนมีการเคลื่อนไหว

บุคคลที่เกี่ยวข้องจะมีปฏิกริยาสะท้อนกลับ
กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง
การผลิตในลักษณะร่วมกัน
องค์กรจะเป็นผู้ควบคุมสังคม

ตามความคิดของเอนเซนเบอร์เกอร์แล้ว ไม่ว่าจะ เป็นทฤษฎีหรือสังคมนิยมก็ดี ต่างก็ยังไม่ได้นำเอา "กระบวนการในการเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลด้วยตนเองที่สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นผู้สร้างขึ้น" มาใช้อย่างเต็มที่ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นสื่อใหม่ นั้น ในแง่ของโครงสร้างแล้วมีความเสมอภาค โดยจะไม่มีสิทธิพิเศษทางการศึกษา ซึ่งใครก็ตามสามารถจะเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับได้ รายการต่าง ๆ ไม่ได้เป็นวัตถุตายตัว และสามารถผลิตขึ้นมาใหม่ได้ นอกจากนั้นยังลดการผูกขาดทางด้านเศรษฐกิจของเจ้าของกิจการอีกด้วย สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นสื่อที่มีความรวดเร็วทันใจ ฉะนั้นการทำเซนเซอร์ทำได้ลำบาก จะเห็นได้ว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้นสามารถทำให้คนเราทำในสิ่งที่วัฒนธรรมก่อนที่มีการเขียนจะทำได้ แต่ว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีข้อจำกัดต่าง ๆ น้อยกว่าหนังสือ การวาดภาพ วัตถุทางศิลปะ และสื่อมวลชนอื่น ๆ ที่มีมาก่อนหน้านั้น

จุดสำคัญของสื่อใหม่นี้ก็คือ เป็นลักษณะโครงสร้างรวม จะเห็นได้ว่าขณะที่การเขียนและการอ่าน ซึ่งเป็นสื่อเก่านี้มีลักษณะของความเป็นปัจเจกบุคคล แต่สื่อใหม่จะเป็นลักษณะความพยายามมารวมกันและเป็นองค์กรทางสังคม ซึ่งลักษณะของความเป็นปัจเจกบุคคลลักษณะของการแข่งขันตลอดจนคุณภาพในระดับสูงจะมีอยู่มากจนเห็นได้ชัด ศักยภาพทางโครงสร้างโดยรวมจะเห็นได้หากผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการกันเองได้ และขจัดความขัดแย้งระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ปัจเจกบุคคลกับส่วนรวม ผู้รู้กับผู้ที่รับ การสร้างสรรค์ทางศิลปะกับระบบธุรกิจการค้า ผู้ชายกับผู้หญิง คนผิวขาวกับคนผิวดำ ศิลปินกับมวลชน ให้น้อยลง

ในการศึกษาถึง "วิวัฒนาการจากเพลงเฉพาะกลุ่มมาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต (พ.ศ. 2516-2531) นี้ต้องการมุ่งเน้นศึกษาการเปลี่ยนแปลงเป็นบทเพลงสมัยนิยมของบทเพลงเพื่อชีวิต ซึ่งบทเพลงก็เป็นวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมจากคนหมู่มาก แนวความคิดเกี่ยวกับบทเพลงสมัยนิยมและวัฒนธรรมมวลชนนี้ สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาในส่วนของ การพิจารณาว่าบทเพลงเพื่อชีวิตได้ปรับเปลี่ยนตนเองจากบทเพลงเฉพาะกลุ่มมาสู่การเป็นบทเพลงที่ได้รับความนิยม จากคนหมู่มาก กลายเป็นวัฒนธรรมของมวลชนในสังคม ซึ่งต้องอาศัยสื่อเพื่อการเผยแพร่ไปยังมวลชน

ทฤษฎีสื่อสารเชิงบริบททางสังคม (Communication Theory : Social context)

ทฤษฎีสื่อสารเชิงบริบททางสังคมอธิบายกระบวนการสื่อสารว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือทุกสถานการณ์ทางสังคมจะสร้างแบบแผนหรือบรรยาการ ที่มีอิทธิพลหรือควบคุมกระแสข่าวสารและผลแห่งพฤติกรรมระหว่างบุคคล กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ ในการสื่อสารของมนุษย์นั้น สภาพแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลอย่างสำคัญที่ทำให้การสื่อสารเกิดขึ้นได้ เพราะเป็นปัจจัยที่ควบคุมแหล่งสาร การไหลของกระแสข่าวและผลของข่าวสาร สภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นตัวการที่ทำให้การไหลของกระแสข่าวเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกครั้ง

แนวความคิดของทฤษฎีนี้สอดคล้องกับการศึกษาในประเด็น "วิวัฒนาการจากเพลงเฉพาะกลุ่มมาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต (พ.ศ. 2516-2531)" นี้ ในการพิจารณาว่าบริบททางการเมือง สังคม เศรษฐกิจมีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลอย่างสูงมากต่อการเปลี่ยนแปลงบทเพลงให้สอดคล้องกับยุคสมัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่าเริ่มมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ "บทเพลงเพื่อชีวิต" ปรากฏออกมาเรื่อย ๆ โดยมุ่งพิจารณาถึงบทเพลงเพื่อชีวิตในแง่มุมประเด็นต่าง ๆ กันไปแต่สำหรับประเด็นในเชิงธุรกิจ ยังไม่ปรากฏผู้ทำการวิจัยมาก่อน นอกจากนี้ยังงานวิจัยในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทเพลงเพื่อชีวิตอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งงานวิจัยทั้งหมดนี้ สามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลอ้างอิงกับการวิจัยครั้งนี้ อาทิเช่น

จรรยาวัฒน์ สุวรรณภูมิสิทธิ์¹⁰ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาบทเพลงเพื่อชีวิตที่เกี่ยวข้องกับขบวนการนักศึกษา ช่วง 2516-2519" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการและลักษณะเฉพาะของบทเพลงเพื่อชีวิต ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่งที่

¹⁰จรรยาวัฒน์ สุวรรณภูมิสิทธิ์, "การศึกษาบทเพลงเพื่อชีวิตที่เกี่ยวข้องกับขบวนการนักศึกษา ช่วง พ.ศ. 2516-2519" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531).

สามารถนำมาใช้ในการศึกษาแนวความคิดของคนกลุ่มหนึ่งในสมัยนั้นได้ และต้องการชี้ให้เห็นว่า ขบวนการนักศึกษาในช่วง 2516-2519 ได้ใช้เพลงเพื่อชีวิตเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองและสังคม

ผลการศึกษาพบว่าบทเพลงเพื่อชีวิตในระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.2516-2519 นี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและอุดมการณ์ของนิสิตนักศึกษาในสมัยนั้นที่มุ่งหวังจะแก้ไขปัญหาและชี้้นำให้ลุกขึ้นต่อสู้กับอำนาจรัฐเพื่อสู่สังคมใหม่ ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่าบทเพลงเพื่อชีวิตในยุคสมัยนี้ก็คือรูปแบบของบทเพลงปลุกใจประเภทหนึ่งที่มีเนื้อหาที่สะท้อนถึงความทุกข์ยากของคนในสังคม ต่างไปจากบทเพลงปลุกใจประเภทอื่น นอกจากนี้ บทเพลงเพื่อชีวิตยังเป็นตัวที่สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างมากทั้งทางด้านแนวคิด ความเชื่อ การดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ

งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาที่มุ่งชี้ให้เห็นถึงแนวความคิดและอุดมการณ์ของกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่มีบทบาทอย่างมากต่อ แนวความคิด และอุดมการณ์ของผู้คนในสมัยนั้น ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย "วิวัฒนาการจากเพลงเฉพาะกลุ่มมาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต (พ.ศ.2516-2531)" ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ต้องการศึกษาในประเด็นของการเป็นเพลงสมัยนิยมของบทเพลงเพื่อชีวิต คือช่วยให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงแนวความคิดและอุดมการณ์ของนิสิต ในยุคสมัยที่สังคมไทยกำลังมีความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างมาก พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของตะวันตกที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของบทเพลงเพื่อชีวิต ในช่วงระยะหนึ่งที่ได้รับคามนิยมอย่างมากในยุคสมัยนั้นนอกจากนี้ยังช่วยทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจถึงจุดกำเนิดของบทเพลงเพื่อชีวิต โดยเฉพาะในประเด็นของอิทธิพลจากตะวันตกและจีน ตลอดจนทั้งแนวอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในบทเพลงเพื่อชีวิต

แจ่มจิต สุระเดโช¹¹ ได้วิจัยเรื่อง "ภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรมเพลงเพื่อชีวิตในช่วง พ.ศ.2516 ถึง พ.ศ.2528" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ถึงภาพสะท้อนสังคมที่

¹¹แจ่มจิต สุระเดโช, "ภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรมเพลงเพื่อชีวิตในช่วง พ.ศ.2516 ถึง พ.ศ.2528" (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2531).

ปรากฏในบทเพลงเพื่อชีวิตนับตั้งแต่ พ.ศ.2516 จนถึง พ.ศ.2528 โดยในการท้าวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมบทเพลงในระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ.2516-2528 เป็นจำนวนประมาณ 300 เพลง โดยนำเนื้อเพลงมาวิเคราะห์ร่วมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจการเมืองไทย

ผลการวิจัยผู้วิจัยได้พบว่า บทเพลงเพื่อชีวิตได้สะท้อนภาพสังคม เศรษฐกิจการเมือง ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมออกมาในบทเพลง โดยในช่วงเวลาแรกคือหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 บทเพลงเพื่อชีวิตได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางการเมือง กับรัฐบาล การยกย่องวีรชนที่สูญเสียชีวิต ความยากจนและการถูกเอารัดเอาเปรียบของชาวนา รวมถึงวิถีทางการต่อสู้เพื่อเอาชัยชนะ แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 เป็นต้นมา บทเพลงเพื่อชีวิตต้องปรับเปลี่ยนตนเองไปตามสภาวะการมีทางสังคมด้วยเช่นกัน โดยบทเพลงในช่วงหลังนี้จะเป็นบทเพลงเพื่อชีวิตที่มุ่งสะท้อนถึงปัญหาความเป็นอยู่ของประชาชนมากกว่าที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองเช่นในช่วงเวลาแรก

การศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาถึงการสะท้อนภาพสังคมการเมือง เศรษฐกิจ ในบทเพลงเพื่อชีวิต ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง "วิวัฒนาการจากเพลงเฉพาะกลุ่มมาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต(พ.ศ.2516-2531)" อันเป็นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของบทเพลงเพื่อชีวิตสู่การเป็นบทเพลงสมัยนิยม คือช่วยให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงเนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิตในแต่ละยุคที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางสังคมที่ปรากฏในบทเพลง ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ถึงเนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิตที่สะท้อนให้เห็นภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย นอกจากนี้ยังช่วยทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจสภาพสังคมในช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ.2516-2528 เป็นอย่างดี

ลือชัย จิรวินิจนันท์¹² ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "บทเพลงเพื่อชีวิต : การนำเสนออุดมการณ์ใหม่ (ศึกษาเฉพาะช่วง 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519)" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยใช้แนวคิดของอันโต-นิโอ กรัมชิ ในเรื่องของ Hegemony มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

¹²ลือชัย จิรวินิจนันท์, "เพลงเพื่อชีวิต : การนำเสนออุดมการณ์ใหม่ (ศึกษาเฉพาะช่วง 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519)" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532).

ผลการศึกษา พบว่าอุดมการณ์หลัก (dominant ideology) ของสังคมไทย คือ สถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งอาศัยอำนาจเผด็จการทางทหารที่ครอบครองประชาชน สังคมอยู่เป็นเวลานาน ซึ่งอุดมการณ์นี้ครอบงำสังคมไทยมานานกว่า 10 ปี จนกระทั่งสังคมไทยได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของไทยอย่างรวดเร็ว จนทำให้นักศึกษา ปัญญาชน ต้องเป็นตัวแกนนำในการนำเสนออุดมการณ์ใหม่ คือ อุดมการณ์ต่อต้าน (Counter ideology) เข้ามาในสังคมไทย โดยผ่านทางวรรณกรรม ศิลปกรรม และบทเพลงเพื่อชีวิตมากมาย

งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษามุ่งชี้ให้เห็นแนวทางอุดมการณ์ของนิสิตนักศึกษาที่มีอุดมการณ์ต่อต้าน อุดมการณ์หลักของสังคมไทยในขณะนั้น ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย "วิวัฒนาการจากเพลงเฉพาะกลุ่มมาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต (พ.ศ.2516 - 2531)" โดยช่วยชี้ให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงแนวคิดและอุดมการณ์ของนิสิตนักศึกษาที่อาศัยบทเพลงเป็นสื่อตอบโต้คัดค้านแนวคิดอุดมการณ์หลักของฝ่ายรัฐ ซึ่งอาศัยบทเพลงปลุกใจเป็นสื่อโต้ตอบโต้ฝ่ายนักศึกษา ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้สามารถช่วยในการวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของบทเพลงเพื่อชีวิต โดยเฉพาะในประเด็นของการเป็นบทเพลงต้องห้ามในยุคสมัยหนึ่งของสังคมไทย

ขุนนาง รามสมภพ¹³ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อเทปคลาสเซ็ทเพลงไทยสากล" โดยมิวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความต้องการของผู้บริโภคเทปเพลงไทยสากล โดยในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาที่มีผลต่อเทปคลาสเซ็ทเพลงไทยสากล

ผลการศึกษา ผู้วิจัยพบว่าเทปคลาสเซ็ทเพลงไทยสากลชุดที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นผู้ผลิตจะต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพของผลงานเป็นอันดับแรก ด้วยการสร้างสรรค์ผลงานแนวดนตรีและความสามารถของนักดนตรีมากขึ้น จนกระทั่งแนวดนตรีได้กลายมาเป็นปัจจัยที่

¹³ขุนนาง รามสมภพ, "การศึกษาความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อเทปคลาสเซ็ทเพลงไทยสากล" (ปริทัศน์นิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529).

สำคัญที่สุดที่ผลิตนักศึกษาได้ใช้ในการพิจารณาเพื่อเลือกซื้อและการส่งเสริมการขายยังคงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งปัจจัยหนึ่งในการจำหน่ายเทปคลาสเซ็ทเพลงไทยสากล

งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาถึงองค์ประกอบของการสร้างสรรค์ผลงานเพลงในส่วนของผู้รับ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง " วัตนาการจากเพลงเฉพาะกลุ่มมาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต (พ.ศ.2516-2531)" อันเป็นการศึกษาที่มุ่งศึกษาการเป็นบทเพลงสมัยนิยมของบทเพลงเพื่อชีวิตคือช่วยทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงแนววิธีการที่จะผลิตผลงานออกมาให้เป็นที่ยอมรับและรู้จักกันสิ่งที่สำคัญที่สุดคือผู้รับ เพราะทางด้านผู้ผลิตต้องการผลิตผลงานให้ถูกใจผู้รับ ดังนั้นจึงต้องสนใจกับความชื่นชอบของผู้รับนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้มาช่วยในการวิเคราะห์เรื่องของการผลิตผลงานเพลงในยุคของระบบธุรกิจเทปเพลงในปัจจุบัน ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการตอบสนองความต้องการของผู้รับ

สิรินธร กิรติบุตร¹⁴ ได้ศึกษาเรื่อง "เพลงปลุกใจไทย (พ.ศ.2475-2525) การวิเคราะห์ทางการเมือง โดยการวิเคราะห์ภาษาที่ใช้ในบทเพลงปลุกใจไทย และการสื่อความหมายของภาษาที่ใช้เหล่านี้ ตลอดจนลักษณะทางดนตรี เช่น ท่วงนอง จังหวะ การใช้เครื่องดนตรี ฯลฯ โดยพิจารณาควบคู่ไปกับสภาพการณ์ทางการเมืองของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2475-2525

ผลของการวิจัยพบว่า จำนวนเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในปี พ.ศ.2475-2525 นี้มีอยู่ถึง 448 เพลง นอกจากนี้ยังมีบทเพลงปลุกใจที่สูญหายไปจำนวนมาก เพลงปลุกใจแต่ละเพลงมีวัตถุประสงค์ในการชักชวนให้ประชาชนเกิดความรู้สึกนึกคิดและให้มีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละสถานการณ์ เนื้อหาของบทเพลงปลุกใจนั้นส่วนใหญ่จะชักชวนให้รักชาติ รักชาติต่อชาติ และกระทำทุกวิถีทางเพื่อรักษาชาติ ให้อยู่รอดและเจริญก้าวหน้าต่อไป ในเรื่องของลักษณะของเพลง อาทิเช่น ท่วงนอง จังหวะ การใช้เครื่องดนตรีนั้น มีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงไปในทางที่ดีขึ้นตลอดมา นอกจากนี้การพิจารณาถึงภาษา สำนวน

¹⁴สิรินธร กิรติบุตร, "เพลงปลุกใจไทย (พ.ศ.2475-2525) การวิเคราะห์ทางการเมือง" (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528).

และการใช้คำในเพลงปลุกใจ แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาของเพลงปลุกใจไทยมีส่วนส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเมืองไทย และการพัฒนาทางการเมืองของไทย

งานวิจัยดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา "วิวัฒนาการจากเพลงเฉพาะกลุ่ม มาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต(พ.ศ.2516-2531)" ก็คือนำข้อมูลมาเปรียบเทียบ วิเคราะห์กับบทเพลงเพื่อชีวิต เพราะบทเพลงปลุกใจเป็นผลงานของฝ่ายรัฐผลิตออกมาตอบโต้ กับบทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพลงปลุกใจเป็นผลงานที่สนองนโยบายของรัฐบาล อย่างเต็มที่ ซึ่งทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงแนวโน้มนโยบายของรัฐ ในยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

ศมมมล ลิ้มปีย์¹⁵ ได้ศึกษาเรื่อง "บทบาทของระบบธุรกิจเทปเพลงไทยสากลต่อการสร้างสรรค์ผลงานเพลง" โดยมีวัตถุประสงค์ต้องการทราบถึงลักษณะของการสร้างสรรค์ ผลงานเพลงไทยสากล ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจข้อเท็จจริงและความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเทปเพลงไทยสากล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

ผลการศึกษา ผู้วิจัยได้พบว่าการสร้างสรรค์ผลงานเพลงของศิลปินนั้นจำเป็นต้องเป็นไปตามแนวทางที่ผู้ผลิตวางไว้ และตามทิศทางของตลาด ทั้งนี้เป็นเพราะธุรกิจเทปเพลงไทยสากลที่ได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนศิลปินให้มีความพร้อมในการสร้างสรรค์งานมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็บั่นทอนจินตนาการของศิลปินที่ไม่อาจสร้างงานตามความต้องการของคนได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศิลปินมุ่งสร้างงานออกมาขายเพื่อความอยู่รอด และผลประโยชน์ที่จะได้รับมากกว่าที่จะสร้างงานตามครรลองแห่งศิลปะ นอกจากนี้การที่ศิลปินพยายามสร้างสรรค์ผลงานที่คาดว่าจะได้รับความนิยมและขายได้นั้นทำให้ศิลปินต้องคอยสังเกตดูว่า ในขณะนั้นผู้ฟังนิยมฟังเพลงแนวใด เพื่อที่จะได้สร้างงานในลักษณะเดียวกัน ดังนั้นผลงานเทปเพลงที่ออกมาจำนวนมากมีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก

¹⁵ศมมมล ลิ้มปีย์, "บทบาทของระบบธุรกิจเทปเพลงไทยสากลต่อการสร้างสรรค์ผลงานเพลง". (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532).

งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาถึงระบบธุรกิจเพลงไทยสากล ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การศึกษาเรื่อง วิวัฒนาการจากเพลงเฉพาะกลุ่มมาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต (พ.ศ.2516-2531) อันเป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของบทเพลงเพื่อสู่การเป็น บทเพลงสมัยนิยม คือช่วยทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงระบบของธุรกิจเพลงไทยสากลในปัจจุบัน ซึ่งเป็นระบบที่มีการแข่งขันค่อนข้างสูงซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ ความเปลี่ยนแปลงของบทเพลง เพื่อชีวิตในยุคที่เข้าสู่ระบบธุรกิจเพลงไทยสากล เพื่อ การเป็นบทเพลงสมัยนิยม นอกจากนี้ยังช่วยทำให้ทราบได้เข้าใจถึงกลยุทธ์และช่องทางการ ทำโปรโมชัน และจัดจำหน่ายเพลงอย่างละเอียดอีกด้วย

